

ŞA'RÂNÎ

(الشعراني)

Ebü'l-Mevâhib (Ebû Abdîrrahmân)
Abdülvehhâb b. Ahmed
b. Alî eş-Şa'rânî el-Mısırî
(ö. 973/1565)

Mısırlı âlim ve sûfî.

898 (1493) yılında Kahire'nin Kalyûbiye bölgesindeki Kalkaşende'de doğdu. Soyu, Hz. Ali'nin Havle bint Ca'fer el-Hanefiyye adlı hanımından doğan oğlu Muhammed b. Hanefiyye'ye ulaşır. Şa'rânî veya Şa'râvî nisbesi daha kırk günlük iken gidip yerleştikleri babasının köyü, Menûfiye'ye bağlı Ebûşâ'râ'dan gelmektedir. Hayatına dair mâlûmatın bir kısmı *Letâ'ifü'l-minen ve'l-aḥlâk* adlı eserine dayanmaktadır. Tahsiline babasının yanında başladı ve hıfzını tamamladı. Kısa bir süre sonra babasını, ardından annesini kaybetti. 911 (1505) yılı başlarında Şeyh Hızır adındaki bir kişiyle birlikte Kahire'ye gitti. Gamrî Camii imamı muhaddis Eminüddin b. Neccâr, fakih Şemseddin ed-Devâhilî, Nûreddin el-Mahallî, Nûreddin el-Cârihî, Nûreddin es-Senhûrî, Molla Ali el-Acemî, İsâ el-Ahnâî, Şemseddin ed-Deyrûtî, Şemseddin ed-Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, Selâhaddin el-Kalyûbî, Nûreddin el-Üşmûnî, Sa'deddin ez-Zehabî, Burhâneddin el-Kalkaşendî, Şeyhülislâm Zekeriyyâ el-Ensârî, Şâfiî fakihî Şehâbeddin er-Remlî gibi âlimler başta olmak üzere elliye aşkın hocadan dinî ilimleri öğrendi (*Letâ'ifü'l-minen*, I, 32-35). On beş yaşındayken ilk haccını yaptı. Tasavvufa ilgisi artınca tahsiline ara verip bir sene müddetle Mukattam dağında ve Karâfe harabelerinde inzivaya çekildi. Önce Ali el-Mersaffî'ye, ardından Muhammed eş-Şinnâvî'ye intisap etti. Şinnâvî'den sonra tasavvuf eğitimini Bedeviyye-Metbûliyye'nin kurucusu İbrâhim el-Metbûlî'nin halifesi Ali el-Havvâs'ın yanında sürdürdü. Hocası Zekeriyyâ el-Ensârî vasıtasıyla üç farklı yolla Sühreverdîyye-Necfîbiyye'den (Büzgaşıyye) hırka giydi (Harîrîzâde, II, vr. 152^a, 205^a; ayrıca bk. Zebîdî, s. 207-208). Yine Ensârî vasıtasıyla Sühreverdîyye-Necfîbiyye'nin Zeyniyye şubesinden hırka giyen Şa'rânî'nin bu silsilesi Ali b. Abdülkudûs eş-Şinnâvî ile devam etmiştir (Kuşâşî, vr. 44^a). 100'den fazla sûfî ile sohbet eden Şa'rânî'nin feyz aldığı şeyhler arasında Halvetiyye'den Muhammed Demirtaşî ve İbrâhim Gülşenî gibi isimler de vardır. Onun yirmi altı tarikattan el aldığı belirtilmektedir. Harîrîzâde icâzet aldığı tarikatlardan Arifiyye, Kâdiriyye, Rifâiyye, Sühreverdîyye,

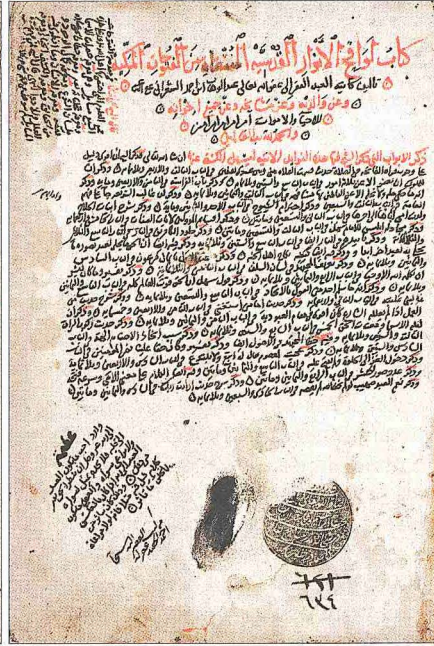
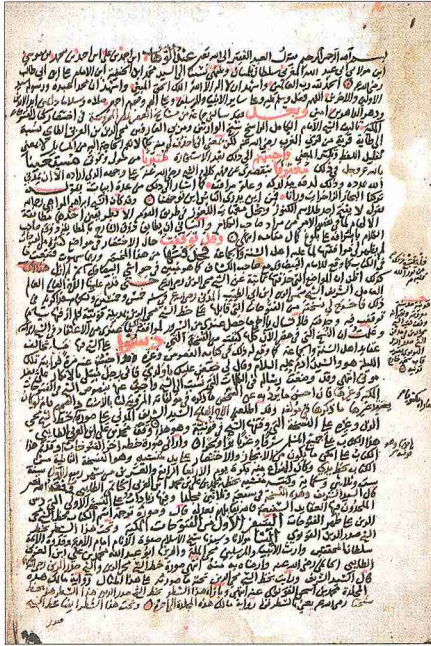
Zeyniyye, Ahmediyye (Bedeviyye), Metbûliyye, Desûkiyye, Şâzeliyye, Hanefiyye, Ce-zûliyye, Meymûniyye, Halvetiyye, Gülşeniyye, Demirtaşîyye, Cebertiyye ve Şinnâviyye'nin adlarını kaydeder (*Tibyân*, II, vr. 205^b).

Şa'rânî, Kadî Muhyiddin Abdülkâdir Özbekî tarafından Kahire'de Bâbîşariyye'de adına yaptırılan külliye de otuz iki yaşından itibaren binlerce talebeyi irşad etmenin yanı sıra dinî ilimleri de okuttu. Anadolu'daki Şa'rânîzâdeler'in ilki olan Abdürrahîm b. Abdülmuhsin eş-Şa'rânî, Muhammed Abdürraûf el-Münâvî, Ali b. Ahmed en-Neccârî, Muhammed Hicâzî el-Kalkaşendî, Abdullah el-Acemî, Sirâceddin el-Hânûtî gibi sûfî ve âlimler bunlar arasında sayılabilir. Hayatı boyunca eğitim, irşad ve eser telifiyle meşgul olan Şa'rânî 12 Cemâziyelevvel 973 (5 Aralık 1565) tarihinde vefat etti ve külliyesinin camisindeki özel bölme defnedildi. Şa'rânî'den sonra makamına oğlu Abdurrahman geçti, bu yolla Şa'râniyye veya Şa'râviyye adıyla anılan bir tarikat meydana geldi. Şa'rânî hayatta iken daha çok Şâzeliyye ve Bedeviyye-Metbûliyye şeyhi olarak tanındığı halde Şa'râniyye'nin Rifâiyye'nin bir kolu şeklinde devam ettiği belirtilmektedir (*DiA*, XXXV, 102). Tarikatın Şa'rânî'nin soyundan gelen şeyhler tarafından XVIII. yüzyılın sonlarına kadar sürdürüldüğü tahmin edilmektedir.

Muhyiddin İbnül-Arabî'nin görüşlerini benimseyen Şa'rânî, özellikle *el-Yevâkîf ve'l-cevâhir fi beyâni 'akâ'idü'l-ekâbir* adlı eserinde onun fikirlerini savunmuş, hakkında ileri sürülen iddialara cevap vermiştir. Eserin mukaddimesinde belirttiğine göre Şa'rânî, İbnül-Arabî'nin *el-Fütûḥâtü'l-Mekkiyye*'de ortaya koyduğu, zâhiren ulemânın görüşlerine uymayan akidesini açıklamayı ve onun inancının doğru anlaşılmasını sağlamayı hedeflemiştir. Ancak bu eserde kendisinin de anladığı bazı hususlar bulunduğunu, bunları âlimlerin tartışmasına sunmak için zikrettiğini belirtmiştir. Şa'rânî tasavvufu "Kitap ve Sünnet'in gereklerini ihlâslı bir şekilde yerine getirmek" şeklinde tanımlamış, tasavvufu ilgili eserlerinde ısrarla ilimle birlikte ameli ve güzel ahlâkı öne çıkarmıştır. Tarikatların Mısır toplumu için hayati öneme sahip olduğunu vurgulamış, o dönemde şeriata uymayan bazı uygulamaları eleştirmekten de çekinmemiştir. Bazı hasımları Şa'rânî'nin mutlak müctehidlik iddiasında bulunduğunu ve 30.000'e ulaşan müridiyle bir tehlike oluşturduğunu iddia ederek sürgün edilmesi talebiyle onu İstanbul'a

şikâyet etmiş, ancak yöneticilerin ona karşı güvenleri sebebiyle bu teşebbüs sonuçsuz kalmıştır. Düşmanlarının, eserlerine dine aykırı ifadeler karıştırarak aleyhinde fetva almaya kalkıştıkları da nakledilmektedir. Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman'ın, güven ve muhabbetlerinin nişanesi olarak kendisine bir yün elbise ve seccade hediye ettikleri kaydedilir. XVII. yüzyılın sonlarında Muhyiddin Muhammed el-Melîcî, *Tezkiretü üli'l-elbâb fi menâkıbi's-Şa'rânî Seyyidi 'Abdülvehhâb* adıyla bir menâkıbnâme kaleme almıştır (Kahire 1932, 2005).

Eserleri. Şa'rânî'nin eserlerinin sayısı kendi ifadesine göre 300 civarındadır. Günümüze ulaşan 100'ü aşkın eserinin belli başlıları şunlardır: A) *Tasavvuf ve Ahlâk*. 1. *el-Aḥlâku'l-Metbûliyye*. Şa'rânî bu eserin de şeyhi Ali el-Havvâs'ın müşridi İbrâhim el-Metbûlî örneğinde sûflerin sahip olması gereken Muhammedî ahlâkî geniş biçimde anlatmıştır (nşr. Abdülhalîm Mahmûd, I-III, Kahire 1975-1976). 2. *el-Baḥrû'l-mevrûd fi'l-mevâşîk ve'l-'uhûd ('Uḥûdü'l-meşâyih)*. Müellifin görüştüğü şeyhlerden aldığı tavsiyeleri ve tasavvufî ahlâk kurallarını kaydettiği eserin çeşitli baskıları yapılmıştır (Kahire 1287, 1308, 1321, 2004). 3. *el-Cevâhir ve'd-dürer*. Şa'rânî'nin, şeyhi Ali el-Havvâs'a yönelttiği sorulara aldığı cevapları içeren eser Abdüllatîf Hasan Abdurrahman tarafından hadislerin tahrîci yapılarak neşredilmiştir (Beyrut 2005). 4. *Dürerü'l-ğavvâş 'alâ fetâvâ Seyyidi 'Alî el-Havvâş*. Müellifin yine Ali el-Havvâs'ın kendisine verdiği cevaplardan oluşan bu eseri Abdülvâris Muhammed Ali hadislerinin tahrîciyle birlikte yayımlamıştır (Beyrut 1999). 5. *Levâḫıhu'l-envâri'l-kudsiyye el-muntekât mine'l-Fütûḥâtü'l-Mekkiyye* (Muhtaşarü'l-Fütûḥât). İbnül-Arabî'ye ait eserin bir özeti. Birçok nüshası bulunan kitabın müellif hatlı yazması Süleymaniye Kütüphanesi'nde kayıtlıdır (Kılıç Ali Paşa, nr. 621). 6. *el-Kibrîtü'l-aḥmer fi beyâni 'ulûmi's-Şeyhi'l-Ekber. Levâḫıhu'l-envâri'l-kudsiyye'nin özeti niteliğindedir. Birçok defa basılan eser (Kahire 1277, 1279, 1305, 1307, 1378; Beyrut 1998) M. Sabit Ünal tarafından Türkçe'ye çevrilmiş, bu çeviriyi Hasan Fehmi Kumanloğlu ve Hüseyin Elmalı Latin harflerine aktararak neşretmiştir (Kibrî-i Ahmer [Fütûḥâtü'l-Mekkiyye'den Seçmeler], İzmir 2006). 7. *el-Feth fi te'vîli mâ şadara 'anî'l-kümmeli mine's-şataḥ* (nşr. Kâsim Muhammed Abbas, Dimaşk 2004). 8. *el-Cevherü'l-maşûn ve's-sirrü'l-merķûm* (*el-Cevherü'l-maşûn fi**

Şa'rânî'nin *Levâkıhu'l-envârî'l-kudsiyye* (*Muhtaşarü'l-Fütühât*) adlı eserinin müellif hatlı nüshasının unvan sayfasıyla ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Kılıç Ali Paşa, nr. 621)

'ulûmî kitâbillâhî'l-meknînin, *ed-Devrürü'n-nazîm fî 'ulûmî'l-Kur'ânî'l-azîm*. Çeşitli âyetlerle ilgili 3000'e yakın ledünnî bilgi içerir (TSMK, Emanet Hazinesi, nr. 1103; İÜ Ktp., AY, nr. 6317; Yûsuf Ağa Ktp., nr. 453, vr. 510^b-597^a). 9. *el-Ecvibetü'l-marzîyye 'anî'l-fukahâd' ve ş-şûfiyye*. Sûfîlere has ilimlerden örneklerin yer aldığı eserde ağırlıklı olarak tasavvuf ehline yöneltilen tenkitler cevaplandırılmıştır (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1111; İzmir Millî Ktp., nr. 1644; İÜ Ktp., AY, nr. 1221). 10. *en-Nefehâtü'l-kudsiyye fî beyânî kavâ'idî's-şûfiyye* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 1835). 11. *Şoḥbetü'l-emîr li'l-fakîr ve 'aksüh* (*Şoḥbetü'l-fukahâd' ma'a'l-ümerâ' ve 'aksüh*) (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1571). 12. *Mevâzînü'l-kâşırîn*. Gerçek mürşidin özelliklerinin anlatıldığı eser *Risâle fî beyânî cemâ'a semmü enfüsehüm bi's-şûfiyye* adıyla basılmıştır (Kahire 1298). 13. *Tenbihü'l-muḥterrin evâḥire'l-karnî'l-âşîr 'alâ mâ ḥâlefû fihi selefihüm't-tâhîr* (Kahire 1315, 1990). *İslâm Büyüklerinin Örnek Ahlakı ve Hikmetli Sözleri* (trc. Ömer Temizel, İstanbul 1970), *Kur'an, Sünnet ve Tasavvuf Işığında Gerçek Şeyhler ve Sahteleri* (trc. Sıdkı Güllü, İstanbul 1997) adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir. 14. *Taḥḥîru ehli'z-zevâyâ min*

ḥabâ'isi't-tavâyâ. Dergâh şeyhinin, nakiblerin, müridlerin âdâb ve ahlâkına dairdir (Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb Mustafa Efendi, nr. 447). 15. *Edebü'l-mürîdî's-şâdık ma'a men yuridü'l-hâlik* (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 116; Beşir Ağa, nr. 350). 16. *Medâricü's-sâlikîn ilâ rûsûmî tarîkı'l-ârifîn* (Kahire, taşbaskı, ts.). 17. *el-Envârü'l-kudsiyye fî beyânî kavâ'idî's-şûfiyye* (Kahire 1962, 1987; Beyrut 1988, 1993). 18. *el-Kevkebü's-şâhîk fî'l-fark beyne'l-mürîdî's-şâdık ve gayri's-şâdık* (Kahire 1991). 19. *el-Envârü'l-kudsiyye fî ma'rifeti âdâbî'l-'ubûdiyye* (Kahire 1277, 1317; Beyrut 1999). 20. *el-Muḥtâr mine'l-envâr fî şoḥbeti'l-aḥyâr* (Beyrut 1985; Âdâbü's-şoḥbe adıyla Dimaşk 2003).

B) *Biyografi*. 1. *Levâkıhu'l-envârî'l-kudsiyye fî ṭabakâtî'l-'ulemâ' ve ş-şûfiyye* (*Levâkıhu'l-envâr fî ṭabakâtî'l-aḥyâr*). *eṭ-Ṭabakâtü'l-kubrâ* diye tanınan eserde müellif şahâbden itibaren kendi döneminde kadar 420'nin üzerinde âlim ve sūfînin biyografisine yer vermiştir. Bir tabakat kitabı olmakla birlikte eser tasavvuf terimlerini de ihtiva etmektedir. Müellifin hasımları tarafından metne karıştırılan ve eleştirilmesine sebep olan tahriflerle birlikte pek çok defa basılan kitap, Abdurrahman Hasan Mahmûd'un tahki-

kiyle eleştiri konusu hususlardan ayıklanarak neşredilmiştir (Kahire 1993, 2001). el-Hâc Ömer'in şerhettiği eseri (*DİA*, XIV, 419) Abdülkadir Akçipek *Evliya Menkıbeleri* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (I-IV, İstanbul 1970, 1407/1986). Şa'rânî bu eserinden sonra *eṭ-Ṭabakâtü'l-vüştâ* adıyla bir kitap daha yazmıştır (Süleymaniye Ktp., Pertev Paşa, nr. 497). 2. *Zeylû't-Ṭabakâtî'l-kubrâ*. Eserde müellifin görüştüğü âlim ve sūfîlere yer verilmiştir. Yazma nüshalarında bazı farklılıklar bulunan kitap *eṭ-Ṭabakâtü's-suḡrâ* adıyla yayımlanmıştır (Kahire 1970, 1990; Beyrut 1999). 3. *Leṭâ'ifü'l-minen ve'l-aḥlâk fî beyânî vü-cûbî't-teḥaddüs bi-ni'meti'llâhî 'ale'l-iṭlâk* (*el-Minenü'l-kubrâ*). Şa'rânî'nin kendisine ihsan edilen mânevî nimetleri anlattığı eser müellifin otobiyografisi olarak kabul edilebilecek niteliktedir. Birçok defa basılan kitabı (Kahire 1311/1894, 1331/1913) Virginia Vacca *Il Libro Dei Doni* adıyla İtalyanca'ya çevirmiştir (Napoli 1972). Müellif eserini *el-Minenü'l-vüştâ* adıyla özetlemiştir (Süleymaniye Ktp., Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 551).

C) *Kelâm*. 1. *el-Kavâ'idü'l-keşfiyye-tü'l-muvazẓiha* (*el-muḍḥiha*) *li-me'âni's-şifâtî'l-ilâhiyye* (nşr. Muhammed Abdurrahman eş-Şâgûl, Kahire 2004; nşr. Mehdi Es'ad Arrâr, Beyrut 2006). 2. *Muḳaddime fî 'ilmi't-tevhîd* (Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp., nr. 1085, vr. 1^b-21^a). 3. *Ferâ'idü'l-kalâ'id fî 'ilmi'l-aḳâ'id* (Kütahya Vahîd Paşa İl Halk Ktp., nr. 1771, vr. 95^b-118^b). 4. *el-Mizânü'z-zerriyyetü'l-mübeyyine li-'aḳâ'idü'l-fıraḳî'l-'aliyye*. Eserde Allah'ın zâtıyla ilgili bazı konulara yer verilmiştir (Kahire 2007). 5. *el-Yevâkit ve'l-cevâhir fî beyânî aḳâ'idü'l-ekâbir*. Muhyiddin İbnü'l-Arabî başta olmak üzere sūfîlerin ve kelâm âlimlerinin itikadî görüşlerinin genelde soru-cevap şeklinde anlatıldığı hacimli bir eserdir (Kahire 1305, 1308, 1889, 1378/1959). 6. *el-Kavâ'idü's-seniyye fî tevḥidi ehli'l-ḥuşûşiyye*. Eserde İbnü'l-Arabî'nin görüşleri çerçevesinde İbn Sevdekî'n, Nifferî, Ali b. Vefâ ve Seyyidü'tl-Acem'den alıntılarla sūfîlerin tevhid anlayışı anlatılmıştır (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1629; Kastamonu İl Halk Ktp., nr. 1759). 7. *Keşfü'l-ḥicâb ve'r-rân 'an vechi es'ileti'l-cân*. Cinlerin 955 (1548) yılında kendisine soruğunu iddia ettiği tevhid, nübüvvet, velâyet, kulluk gibi konulardaki seksen sorunun cevabını içermektedir (Kahire 1290, 1938, 1992; Beyrut 1997). 8. *Ṭahâretü'l-cism ve'l-fu'âd min sü'i'z-zan bi-cemî'i'l-'ibâd*. Müellifin peygamberler, sa-

hâbe, tâbiîn, âlimler, sûfiler ve kendisi hakkındaki yanlış kanaatleri tashih ettiği bu eser tasavvufî açıdan da önemlidir (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1490).

D) Fıkıh. 1. *Keşfü'l-ğumme 'an cemî'i'l-ümme*. Eserde dört Sünnî mezhep tarafından delil kabul edilen hadisler senedleri ve kaynakları belirtilmeksizin sıralanmış (Kahire 1281, 1303, 1317, 1964; Beyrut 1988), müellif bu hadislerin tahrîcini *el-Menhecû'l-mübîn fi beyâni edilleti'l-müctehidîn* adlı eserinde yapmıştır (Tınbüktü Yazmaları, nr. 3297). 2. *Minehu'l-minne fi't-telebbûsi bi's-sünne*. Fıkıh konularıyla ilgili hadislerin fıkıh babları altında tasnif edildiği eserin birçok neşri yapılmış, tahkikî neşri Abdurrahman Hasan tarafından gerçekleştirilmiştir (Kahire 1399). 3. *el-Mizânü'l-Hadıriyye (el-Mizânü's-suğrâ)*. Dört mezhebin görüş farklılıklarının azîmet-ruhsat çerçevesinde uzlaştırılmaya çalışıldığı bir eser olup (Kahire 1989; Hatîb el-Osmânî, *Rahmetü'l-ümme*'nin kenarında, Bulak 1300) Fransızca'ya çevrilmiştir (*Balance de la loi musulmane on esprit de la legislation islamique et divergences de ses quatre rites jurisprudentiels par le cheikh ech-Charani*, Cezair 1870, 1898). 4. *el-Mizânü's-Şa'râniyye el-müdhile li-cemî'i aqvâli'l-e'immeti'l-müctehidîn ve muḳallidihim fi's-şerî'ati'l-Muḥammediyye (el-Mizânü'l-kübrâ)*. Önceki eserde ortaya konan hedefin geniş biçimde uygulamasından ibaret olan eser birçok defa basılmıştır (Hatîb el-Osmânî, *Rahmetü'l-ümme*'nin kenarında, Kahire 1304; kenarında *Rahmetü'l-ümme* ile, Kahire 1302, 1306, 1311, 1317, 1318, 1321, 1359; nşr. Abdurrahman Umeyre, Beyrut 1989). A. Faruk Meyan eseri *Dört Hak Mezhebin Büyük Fıkıh Kitabı* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (İstanbul 1980). 5. *Hukûku uhuvveti'l-İslâm* (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1840). Hamit Eker tarafından *İslâm'da Kardeşlik Hukukunun Esasları* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1975).

E) Hadis. 1. *el-Bedrü'l-münîr fi ğarîbi eḥâdisi'l-beşîri'n-nezîr*. Süyûtî ve Seḥâvî'nin eserlerinden istifadeyle yazılan eser alfabetik sıraya göre 2250 hadis içermektedir (Kahire 1277, 1994; Beyrut 1999). 2. *Meşâriku'l-envâri'l-kudsiyye fi beyâni'l-uhûdî'l-Muḥammediyye (Levâkıhu'l-envâri'l-kudsiyye fi beyâni'l-uhûdî'l-Muḥammediyye)*. *el-Uhûdû'l-Muḥammediyyetü'l-kübrâ ve el-Uhûdû'l-kübrâ* adlarıyla da anılan eser emirler ve yasaklar diye iki bölüm halinde düzenlenmiş, terğib ve terhiḥ hadisleri âlim ve sûfilerin

söz ve davranışlarından nakillerle birlikte açıklanmıştır (Kahire 1308, 1961, 1973). Eseri Selahattin Alpay *Büyük Ahidler* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (İstanbul 1981).

Şa'rânî'nin diğer bazı eserleri şunlardır: *el-Minehu's-seniyye 'ale'l-vaşıyyeti'l-Metbûliyye* (Kahire 1276, 1998); *ed-Dürrerü'l-menşûre fi beyâni zübedi'l-'ulûmi'l-meşhûre (Hulâsatü 'ulûmi'l-İslâm* adıyla, Beyrut 1999); *Esrâru erkânî'l-İslâm* (Kahire 1980; Beyrut 1999); *İrşâdü't-tâlibin ilâ merâtibi'l-'ulemâ'i'l-âmilin* (Süleymaniye Ktp., Reşid Efendi, nr. 343); *Hâdiyü'l-hâ'irin ilâ rûsûmi ahlâkı'l-âriifin* (Süleymaniye Ktp., Reisülküttâb Mustafa Efendi, nr. 517 [müellif hattı]); *es-Sirâcû'l-münîr 'alâ ğarîbi'l-câmî'i's-şâğir* (Köprülü Ktp., Hacı Ahmed Paşa, nr. 59, vr. 1^b-89^b). Şa'rânî'nin ayrıca onu aşkın ihtisar çalışması bulunmaktadır (Muhammed İsâ Sâlihiyye, III, 390-392; Karabulut, II, 866; Abdullah Muhammed el-Habeşî, II, 850-851).

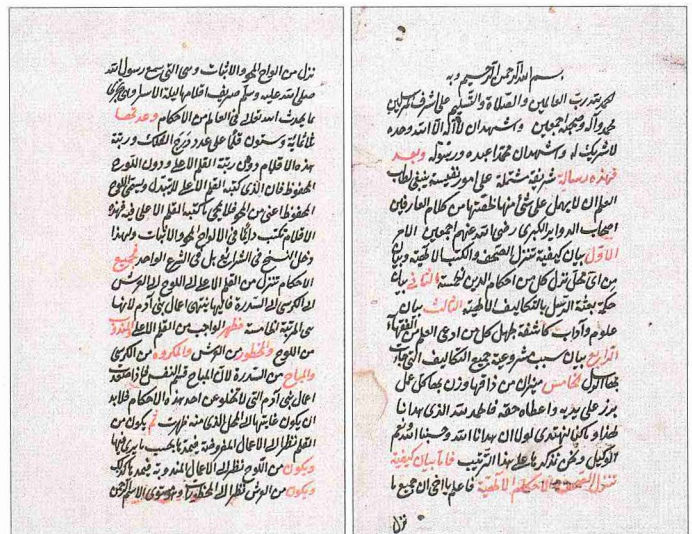
Şa'rânî hakkında yapılan bazı çalışmalar şunlardır: Tâhâ Abdülbâkî Sürür, *eş-Şa'rânî ve't-taşavvuf* (Kahire 1952, 1981); Abdülhafız Feruğî, *İmâmü'l-karnî'l-âşir 'Abdülvehhâb eş-Şa'rânî* (Kahire 1985); Tefvîk et-Tavîl, *eş-Şa'rânî: İmâmü't-taşavvuf fi 'aşrih* (Kahire 1945); Muhammed Sabrî Dalî, *el-Hitâbü's-siyâsiyyi's-şu'fî fi Mısır: Kırâ'e fi hitâbi 'Abdülvehhâb eş-Şa'rânî* (Kahire 1425/2004); Kathryn Virginia Johnson, *The Unnerring Balance: A Study of The Theory of Sanctity (Wilayah) of 'Abd al-Wahhâb al-Sha'rânî* (doktora tezi, 1985, Harvard Üniversitesi); Abdurrahman b. Râtib Umeyre, *el-İmâm eş-Şa'rânî: Hayâtühû ve taşavvufuh* (doktora tezi, 1990, Ezher Üniver-

sitesi); Ferhat Gökçe, *Şa'rânî ve Hadisleri Değerlendirmede Mizân Yöntemi* (yüksek lisans tezi, 2004, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

BİBLİYOGRAFYA :

Şa'rânî, *Letâ'ifü'l-minen ve'l-aḥlâk*, Kahire 1311, I-II, tür.yer.; a.mlf., *el-Yevâkit ve'l-cevâhir*, Kahire 1307, tür.yer.; M. Abdürraûf el-Münâvî, *el-Kevâkibü'd-düriyye* (nşr. Abdülhamîd Sâlih Hamdân), Kahire, ts. (el-Mektebetü'l-Ezheriyye), IV, 69-73; Gazzî, *el-Kevâkibü's-sâ'ire*, III, 176-177; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1233, 1236, 1356, 1918, 2054; Kuşâşî, *es-Simtü'l-mecîd fi selâsili ehlil-bey'a ve ilbâsi'l-hırka ve't-taşavvuf ve sülûki ehlil-tevhîd*, Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 1197, vr. 44^a; Muhyiddin Ebû'l-Enes Abdurrahman el-Melîcî, *Menâkıbü'l-kutûbi'r-rabbânî Seyyidi 'Abdülvehhâb eş-Şa'rânî: Tezkiretü üli'l-elbâb* (nşr. Cevde M. Ebû'l-Yezîd el-Mehdî - M. Abdülkâdir Nassâr), Kahire 2005, tür.yer.; Zebîdî, *İthâfû'l-aşfiyâ'a*, s. 207-208; Harîrîzade, *Tibyan*, II, vr. 106^a, 152^a, 203^a-206^a; Serkîs, *Mu'cem*, I, 1129-1134; Nebhânî, *Kerâmâtü'l-evliyâ'a*, II, 274-282; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 464-467; İzzâhu'l-meknûn, II, 11, 89, 184, 242; J. S. Trimmingham, *The Sufi Orders in Islam*, Oxford 1971, s. 220-225, 279; M. Winter, *Society and Religion in Early Ottoman Egypt: Studies in the Writings of 'Abd al-Wahhâb al-Sha'rânî*, New Brunswick 1982, tür.yer.; a.mlf., "al-Sha'rânî", *EP* (Ing.), IX, 316; Sâlihiyye, *el-Mu'cemü's-şâmil*, III, 390-392; Abdullah Muhammed el-Habeşî, *Câmî'u's-şûrûh ve'l-havâşî*, Ebûzabî 1425/2004, II, 850-851; *el-Mu'cemü'l-maḥtûṭâtü'l-mevcûde fi mektebatü İstanbul ve Ânâṭûlî* (haz. Ali Rıza Karabulut), [basık yeri ve tarihi yok]; Adam Sabra, "Illiterate Sufis and Learned Artisans: The Circle of Abd al-Wahhâb al-Sha'rânî", *The Development of Sufism in Mamluk Egypt* (ed. R. McGregor - Adam Sabra), Caire 2006, s. 153-168; G. Flügel, "Scha'rânî und sein Werk über die muhammadanische Glaubenslehre", *ZDMG*, XX (1866), s. 1-48; M. Smith, "al-Sha'rânî the Mystic", *MW*, XXIX (1939), s. 240-247; J.-Cl. Garcin, "Index des tabaqât de Sha'rânî (pour la fin du IXe et le début du IXe S.H.)", *Asi*, VI (1966), s. 31-93; K. V. Johnson, "Abd al-Wahhâb al-Sha'rânî: A Brief Study of the Life and Contributions of a Sixteenth-Cen-

Şa'rânî'nin
İrşâdü't-
tâlibin adlı
eserinin
ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Reşid Efendi,
nr. 343)

tury Egyptian Mystic", *IC*, LXX/1 (1997), s. 15-39; a.m.f., "The Unerring Balance of the Law: Abd al-Wahhâb al-Sha'rânî's Reconciliation of Sanctity (Wilâyah and the Sharî'a)", *IQ*, XLII/4 (1418/1997), s. 284-300; XLII/1 (1418/1998), s. 24-41; D. F. Reynolds, "Shaykh Abd al-Wahhâb al-Sha'rânî's Sixteenth-Century Defens of Autobiography", *Harvard Middle Eastern and Islamic Review*, IV/1-2, Cambridge 1998, s. 122-137; Hayri Kaplan, "Fakih Bir Süfi Örneği Olarak Abdülvehhâb eş-Şa'rânî", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, II/2, Adana 2002, s. 119-154; Tahir Uluç, "Abdülvehhâb eş-Şa'rânî ve el-Yevâkîf ve'l-cevâhir fî beyânî akâidî'l-ekâbir Adlı Eseri", *Tasavvuf*, sy. 9, Ankara 2002, s. 209-219; S. Pagani, "The Meaning of the Ikhtilâf al-Madhâhib in Abd al-Wahhâb al-Sha'rânî's al-Mizân al-Kubrâ", *Islamic Law and Society*, XI/2, Leiden 2004, s. 177-212; J. Schacht, "Şa'rânî", *IA*, XI, 344-345; E. Geoffroy, "Şa'rânîyya", *El² Suppl.*, s. 724; Mustafa Tahralı, "Rifâiyye", *DİA*, XXXV, 102.

HAYRİ KAPLAN

ŞA'RÂNİYYE

(الشعرانية)

Abdülvehhâb eş-Şa'rânî'ye
(ö. 973/1565)
nisbet edilen bir tarikat
(bk. ŞA'RÂNÎ).

ŞARAP

(bk. İÇKİ; ŞÜRB).

ŞA'RÂVÎ

(الشراوي)

(1911-1998)

Mısırlı âlim.

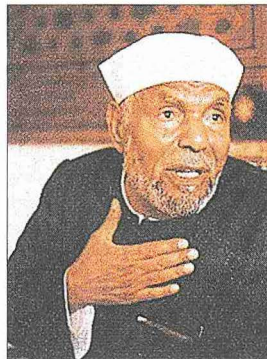
Muhammed Mütevellî eş-Şa'râvî 15 Nisan 1911'de Mısır'ın Dekahliye muhafazasının Mîtgamr şehrine bağlı Dekâdûs köyünde doğdu. İlk öğreniminin ardından Kur'ân-ı Kerim'i ezberledi ve 1926'da Ezher'in Zekâzîk'teki ilkokuluna kaydoldu, 1932'de lise bölümüne başladı. Henüz lisede iken Vefd Partisi'ni, dolayısıyla Mustafa en-Nehhâs'ı destekledi. Dinî konuların yanı sıra içtimâî ve siyasî meselelerle de meşgul oldu; öğrenci hareketlerine katıldı ve talebe birliğinin başkanlığını yaptı. 1934'te öğrenci olayları sırasında tutuklandı ve bir ay kadar hapiste kaldı. Liseden sonra 1936'da Kahire'ye giderek Ezher'e bağlı Külliyyetü'l-lugatî'l-Arabiyye'ye girdi. Buradaki hocaları arasında o sırada Ezher şeyhi olan Muhammed Mustafa el-Merâgî, Ahmed Yûsuf Necâtî, Ahmed İmâre ve İb-

râhim Hamrûş gibi âlimler vardı. Ayrıca İhvân-ı Müslimîn lideri Hasan el-Bennâ'dan özel ders aldı. Ancak Vefd Partisi'ni desteklemesi İhvân-ı Müslimîn ile arasının açılmasına sebep oldu. 1941'de fakülteyi bitirdi ve 1943'te öğretmenlik diploması aldı. Ardından Ezher'in Tanta, İskenderiye ve Zekâzîk'teki okullarında öğretmenlik yaptı. 1950'de Mekke'deki Melik Abdülazîz Üniversitesi'nin Külliyyetü's-şerfa bölümünde hoca olarak çalışmaya başladı. 1960'ta Ezher'e bağlı Tanta'daki okulun, ertesi yıl Evkaf Bakanlığı'nda davet ve fikirle ilgili bölümün müdürlüğüne getirildi. 1962'de Ezher'de ulûm-i Arabiyye müfettişliğine, 1964'te Ezher Şeyhi Hasan Me'mûn'un sekreterlik işlerine müdür tayin edildi. 1966'da, Fransız işgalinden henüz yeni kurtulup eğitim dili olarak Arapça'yı yerleştirmeye çalışan Cezayir'e destek olmak amacıyla Ezher'den bu ülkeye gönderilen Arap dili uzmanları grubuna başkanlık etti ve orada ders verdi. 1970'te Melik Abdülazîz Üniversitesi'nin Külliyyetü's-şerfa bölümünde misafir hoca sıfatıyla çalışmaya başladı. 1972'de aynı üniversitenin ed-Dirâsâtü'l-ulyâ kısmının başkanlığına getirildi. 1975'te Mısır'a döndü ve Ezher'den sorumlu bakanlık bünyesinde genel müdür oldu. Aynı yıl Mısır televizyonunda "Nûrun alâ nûr" adlı haftalık programlarına başladı. Nisan 1976'da yaş haddinden emekliye ayrıldıktan sonra Kasım 1976 – Ekim 1978 arasında Memdûh Sâlim'in başbakanlığındaki hükûmette Evkaf'tan ve Ezher'den sorumlu bakan olarak görev yaptı. Bakanlığı esnasında Mısır'da kurulan ilk İslâmî banka olan Banku Faysal'ın kuruluşuna izin veren karara imza attı. Bu sırada Mısır televizyonunda cuma günleri yayımlanan tefsir derslerine başladı. Bu programları çok geniş kitleler tarafından ilgiyle takip edildi. 1980'de Mısır Şûrâ Meclisi'ne üye seçildi. Uzun süren bir hastalıktan sonra 17 Haziran 1998'de

Kahire'de vefat etti ve Dekâdûs köyünde defnedildi. Şa'râvî 1983'te Cumhuriyet, 1988'de Devlet Takdir ödülüne layık görülmüş, 1998'de Dübey Yılın Şahsiyeti ödülünü almıştır. 1985'te Menûfiye Üniversitesi, 1990'da Mansûre Üniversitesi kendisine fahri doktorluk unvanı vermiştir. Çeşitli müesseselerin oluşturduğu kurullarda yer almış, 1980'de Ezher'in itibarlı kurumlarından olan Mecmau'l-buhûsî'l-İslâmiyye'ye ve 1988'de Mecmau'l-lugatî'l-Arabiyye'ye üye seçilmiştir.

Çok yönlü kişiliğiyle farklı makamlarda bulunan Şa'râvî Avrupa, Amerika, Asya ve Afrika'daki pek çok ülkeye seyahat etmiş ve çeşitli toplantılara katılmıştır. Devlet başkanları Enver Sedat ve Hüsnü Mübârek'le iyi ilişkiler kurmuş, Enver Sedat, İsrail ile Camp David Antlaşması'nı yapmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne gittiği zaman o da yanında bulunmuştur. Birleşmiş Milletler'de ilk cuma namazını kıldırarak burada hutbe okumuştur. İslâm'ın siyasî ideolojilerle ilişkisi olmadığını belirten Şa'râvî bütün gruplara ve cemaatlere mesafeli davranmıştır. Enver Sedat'ın radikal bir örgütün mensupları tarafından öldürülmesinin ardından aşırı gruplara karşı halkın ve özellikle gençliğin dinî konularda eğitilmesi gerektiğini belirten Şa'râvî sistemi de eleştirmekten geri durmamıştır. Problemler ortaya çıktıktan sonra İslâm'da çare arandığını ve bütüncül değil tek yönlü bir bakışla bazı iyileştirmeler yapılması yolu izlendiği için bir taraf düzelirken diğer taraftan başka problemlerin ortaya çıktığına dikkat çekmiştir.

1970'li yılların sonundan itibaren Mısır'daki dinî hayat üzerinde etkili olan ve klasik anlamda bir âlim olmaktan çok, geniş kitlelere hitap eden bir vâiz olma özelliği öne çıkan Şa'râvî'yi, Mısır ve Arap ülkeleri başta olmak üzere dünyanın pek çok bölgesinde ilgiyle takip edilen hutbe, vaaz ve irşad faaliyetleri şöhrete ulaştırmış, fahiş Arapça yerine halk dilini kullanması geniş kitleler tarafından izlenmesini kolaylaştırmıştır. Adına yayımlanan kitaplar geniş bir okuyucu kitlesi bulmuş, *el-Ehrâm* ve *el-Ahbâr* gibi yarı resmî gazetelerde her gün onun sözlerine yer verilmiştir. Halk kitleleri yanında resmî makamlarca da kabul görmesinde İslâm'ın siyaset üstü bir din olduğunu savunması ve aşırı grupları eleştirmesi etkili olmuştur. Klasik mânada bir Kur'an müfessiri olmayan Şa'râvî yaptığı sohbetlerde âyetleri tefsir ederken önce kelimelerin sözlük anlamlarını ve delâlet ettikleri mânaları belirttikten sonra

Şa'râvî